

TEMA 12.- EL MANTENIMENT DE LA PAU I LA SEGURETAT INTERNACIONALS

1.-La prohibició de l'amenaça i de l'ús de la força. 2.- La legítima defensa. 3.- El sistema de manteniment de la pau i seguretat internacionals de la Carta de l'ONU. 4.- Les operacions de manteniment de la pau.

Prof. Karla Zambrano

Dpt. Dret Internacional "Adolfo Miaja de la Muela"
Universitat de València

Esta obra está protegida con una [Licencia Creative Commons Atribución-NoComercial-SinDerivar 4.0 Internacional](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

1.- La prohibició de l'amenaça o l'ús de la força

- Durant molt de temps: ús no prohibit i conforme a DI per a assegurar supervivència de l'Estat i autotutela. No obstant això, durant el SXX: consagració progressiva de la norma que prohibeix l'ús de la força en les relacions internacionals.
- Consagració de la norma:
 - Convenció Dargo-Porter (Convenció sobre prohibició de l'ús de la força per al cobrament de deutes contractuals-la Haia 1907): obligació de no recórrer per força contra el país deutor, llevat que aquest no acceptara solució conflicte via arbitratge internacional.
 - Fi 1a GM: Creació Societat de Nacions (Pacte Conferència de Paz 1919-Part I Tractat de Paz): No prohibeix recurs guerra, però ho subordina a processos previs d'arranjament pacífic de controvèrsies. Juntament amb això: mecanisme de seguretat col·lectiva d'imposició automàtica de sancions (art. 16 Pacte SdN).

- Pacte Briand-Kellogg (Pacte general de renúncia a la guerra, Paris 27 agost 1928): Acord multilateral amb dues disposicions substantives (art. 1: condemnaven recurs guerra per a la solució controvèrsies internacionals i renunciaven a la mateixa com a instrument de política nacional en les seues relacions i art. 2: compromís d'arranjament per mitjans pacífics).
- Fi 2a GM: herència ideològica SdN passa a l'ONU i s'assumeix en Carta ONU. Prohibició amb caràcter general d'ús de la força en art. 2.4
- Prohibició ús de la força: Diversa naturalesa: pot ser considerada una norma convencional obligatòria membres ONU; també una norma DI consuetudinari i, fins i tot, principi cardinal o fonamental DI (assumpte sobre les activitats militars i paramilitars dels EUA en i contra Nicaragua CIJ 27 juny 1986).

Principals conseqüències jurídiques:

- 1) Norma obligatòria per a tots els Estats encara que no siguin membres ONU.
- 2) Aplicació per part de CIJ a pesar que l'Estat haja exclòs de la seua competència (mitjançant reserva) l'aplicació de la norma convencional art. 2.4 Carta ONU.
- 3) Resolució 2625 (XXV) AG 1970-Declaració sobre els principis de DI referents a les relacions d'amistat i a la cooperació entre els Estats de conformitat amb la Carta de les UN: principi bàsic de DI.
- 4) Comissió de Dret Internacional: Comentari a l'art. 53 Conveni de Viena sobre el Dret dels Tractats (Viena 1969): exemple normes de DI que tenen caràcter de "*ius cogens*"

► Únics casos permesos (expressament previstos en Carta ONU):

- 1) Legítima defensa contra atac armat, límits art. 51.
- 2) Accions militars desenvolupades sobre la base de decisió Consell de Seguretat, actuant en el marc del capítol VII de la Carta, quan el mateix CS haja determinat prèviament l'existència d'una amenaça a la pau, un trencament a la pau o un acte d'agressió.

– *Actualment:*

- *Art. 2.4 Carta: Prohibició use i amenaça de l'ús de la força armada en relacions internacionals, sempre que es dirigisca contra la integritat territorial o independència política de qualsevol Estat, és a dir de qualsevol forma incompatible Propòsits ONU.*
- *Desenvolupat per Resolució 2625 (XXV) AG 1970: DI Consuetudinari.*
- *Assumpte sobre les activitats militars i paramilitars dels EUA en i contra Nicaragua CIJ 27 juny 1986: Distingir entre formes més greus use força (atac armat i agressió) i altres menys greus.*
 - ❖ *Més greus: agressió (definició de l'agressió Resolució 3314 (XXIX) de 14/12/1974 i interpretació àmplia de “atac armat” per part CIJ.*
 - ❖ *Altres formes menys greus: CIJ*
 - *Amenaça o ús no dirigit contra la integritat territorial o independència política i compatible amb els propòsits NU: lícita “usos mínims”: poders de policia (CIJ Assumpte competència pesquera Espanya c. el Canadà-Sentència de 4 desembre de 1998). Però aquests també estan regulats i limitats en DI:*
 - *TIDM: Assumpte (núm. 2) M/V Saiga (Saint Vincent i les Grenadines c. Guinea)*

2.- La legítima defensa

a) Naturalesa jurídica

- ▶ Reconeguda com a **excepció a la prohibició de l'ús de la força**: dret immanent/fonamental de tot Estat a la seua supervivència (art. 51 de la Carta), anterior a la Carta i no creat per ella.
- ▶ Segons la Resolució 2625 (XXV) AG cap disposició s'interpretarà en el sentit que àmplia o disminueix tal dret a l'ús legítim de la força.

b) Requisits i condicions

- ▶ Requisits i condicions: alguns immanents al concepte mateix de Legítima Defensa (LD)/uns altres derivats art. 51 de la Carta.
- ▶ El seu compliment no **depén de judici subjectiu de l'Estat** que invoca la LD: poden ser valorats i controlats per CIJ.
- ▶ Requisits: (i) **atac armat previ**; (ii) **Reacció immediata, necessària i proporcional**; (iii) **Comunicació al CS**.
 - CIJ: Assumpte relatiu a les plataformes petrolieres: els requisits i condicions són estrictes i objectius, no permetent cap marge de discreció en la seua aplicació.

b.1. El atac armat previ

- Requisit validesa use força basat en la Legítima Defensa: existència ataquè armat previ, com a condició “*sine qua non*”.
 - Ser víctima d'atac armat no és igual que patir ús de la força per un altre Estat.
 - Atac armat → forma més grau de l'ús de la força. (CIJ Assumpte de les plataformes petrolieres).
 - Una sèrie combinada d'atacs que, per si sols, no són constitutius de “les formes més greus”, podrien ser qualificats en el seu conjunt com a atac armat? CIJ → plataformes petrolieres
 - Legítima defensa preventiva? CIJ → encara no s'ha pronunciat. No obstant això, requisits LD.
- L'Estat víctima té dret a defensar-se recorrent a la LD individual o col·lectiva
 - No existeix cap norma que permeti a un altre Estat exercir la LD col·lectiva fundant-se en la seua pròpia valoració de la situació.

- Tampoc existeix norma que permeta l'exercici de la LD col·lectiva en absència sol·licitud de l'Estat que es considere a si mateix víctima: L'Estat que es considere víctima i així ho declare, té dret a sol·licitar la LD col·lectiva (tractats multilaterals).

b.2. La reacció immediata, necessària i proporcional

- DI Consuetudinari anterior a la Carta: reacció immediata, necessària i proporcional a l'atac armat patit prèviament.
- Requisit *immediatesa*: no té reflex en jurisprudència CIJ, qui ha reiterat que és norma DI Consuetudinari i que s'aplica a l'art. 51 de la Carta. LD només justificaria mesures de força que foren proporcionals a l'atac armat i necessàries per a respondre, siga com siga el mitjà de força utilitzat.

b.3. La comunicació al Consell de Seguretat

- Art. 51 Carta al costat de necessitat i proporcionalitat: comunicació immediata al CS de les mesures adoptades per l'Estat.
- Deure d'informació: específic de la Carta i no del DI Consuetudinari.

c) La legítima defensa enfront d'atacs terroristes

- ▶ Després d'atac 11-S 2001: Resolució 1368 (2001) del CS: **dret immanent a la LD individual o col·lectiva de conformitat amb la Carta davant actes de terrorisme.**
- ▶ Canvi important en concepció LD que sempre s'havia entés després d'atac armat comés per un Estat contra un altre Estat.
- ▶ No ha sigut acollit de moment per la jurisprudència del CIJ:
 - Opinió consultiva sobre les conseqüències jurídiques de la construcció d'un mur en el territori palestí ocupat, 2004
 - Assumpte de les activitats armades en el territori del Congo, 2005.

3.- El sistema de manteniment de la pau i de la seguretat internacionals en la Carta de l'ONU

- CS: òrgan de l'ONU al qual els Estats membres han conferit la responsabilitat primordial en matèria **manteniment de la pau i la seguretat internacionals** (done el mandat art. 24.1 de la Carta).
- Problemes: **composició restringida del CS i sistema de vot.**
 - Anys Guerra Freda: freqüent exercici dret de veto: suposats no qualificats que havien d'haver-ho sigut.
 - Invasió i Annexió del Tibet, guerra Vietnam, invasió i ocupació de l'Afganistan per l'URSS, Invasió de Granada pels EUA.
- Fi Guerra Freda: Atenuació dret de veto.
- Pràctica CS: ampliació del concepte de pau i seguretat internacionals que ja no es limita a evitar l'ús força en les relacions entre Estats i que desborden al Capítol VII de la Carta.

- 1992: Informe “Un Programa per la Pau”-Butros Gali: mesures de prevenció de conflictes, establiment de la pau, manteniment de la pau, imposició de la pau i consolidació de la pau.
- Cim Mundial 2005: Comissió de Consolidació de la Pau (Resolució 1645 (2005) CS i resolució 60/180 AG-nou òrgan NU que, després de la fi d'un conflicte armat, pretén aconseguir recuperació econòmica, social i institucional del conflicte.

a) La determinació de l'existència de situacions qualificades

- El CS podrà investigar controvèrsia/situació a fi de determinar si la seua prolongació pot posar en perill el **manteniment de la pau i la seguretat internacionals** (art. 34 Carta).
- Capítol VII: mesures CS podrà adoptar en casos d'amenaça a la pau, trencaments de la pau o actes d'agressió. Per ordre lògic-temporal: 1r: determinació de l'existència de situació qualificada de l'art. 39 de la Carta (sense diferència entre conflictes armats interns i internacionals).
- Determinació: decisió de naturalesa no procedimental i, per tant, possibilitat vet dels membres permanents del CS i no sotmesa a control posterior de cap altre òrgan.
- Diferència entre amenaça a la pau/trencament de la pau/agressió: no resulta clara. En general, la primera no implica necessàriament la identificació del causant, mentre que les altres dues sí que ho pressuposen.

- Definició d'agressió Resolució 3314 (XXIX) no té caràcter vinculant i és una mera recomanació.
- De la determinació poden derivar-se conseqüències diverses: recomanació, adopció mesures o acció. Les que siguen identificables com a “decisió” seran obligatòries per a tots els membres ONU.

b) Les mesures provisionals

- Art. 40 de la Carta: evitar agreujament situacions. La potestat per a dictar-les és competència discrecional de CS.
- Límits: objectius que es persegueixen (“evitar que la situació s'agreuge”) i el fet que no prejutgen sobre el fons de l'assumpte.
 - Més freqüents: Decrete fi d'hostilitats; zona neutralitzada sota control internacional.
- Si s'incompleixen: CS ha de prendre nota d'això, però no suposa que necessàriament hagen d'adoptar-se mesures de sanció sobre l'incomplidor.

c) Les mesures de sanció que no impliquen l'ús de la força armada

- En cas que les decisions inicials no tinguen efecte o si s'estima que previsiblement no ho tindran: adopció mesures que no impliquen ús de la força armada de naturalesa econòmica o política (art. 41 Carta).
- Decisió de naturalesa política i dins de l'esfera de discrecionalitat CS. No obstant això, una vegada adoptada: obligatòria per a membres ONU.
- Únic límit: conformitat de les seues accions amb l'àmbit “constitucional” de la competència de l'ONU. És a dir, determinació efectiva situació d'amenaça, trencament o agressió, i mesura idònia per a posar-li remei (assumpte Tadić TIPY).
 - Anys Guerra Freda: Rhodèsia del Sud, Sud-àfrica per polítiques de discriminació racial.
 - Després de Guerra Freda: Desenvolupament espectacular:
 - Mesures de caràcter polític: restabliment govern legítimament electe (Haití).

- Mesures quasi judicials: TIPY-TIPR-Tribunal Especial per al Líban.
- Mesures quasi legislatives.

d) Les mesures de sanció que impliquen l'ús de la força armada

- Si les mesures de caràcter econòmic o polític es mostren o es consideren inadequades: art. 42 Carta-recurs a una acció de naturalesa militar.
- Les decisions tenen naturalesa política i s'inclouen en l'àmplia esfera de discrecionalitat del CS.
 - Després de Guerra Freda: Desenvolupament espectacular:
 - Restaurar sobirania territorial de les autoritats de Kuwait.
 - Accions amb la finalitat de garantir el compliment de mesures econòmiques prèviament decidides pel CS relatives a l'embargament comercial o al subministrament d'armes.

- *Garantir, en situació de guerra civil i carestia, l'efectiva distribució d'ajuda humanitària.*
- *Evitar la continuació de genocidis.*
- Únics límits: conformitat accions CS amb l'àmbit “constitucional” de la competència de l'ONU. És a dir, verificar l'existència de la situació, valorar que les accions siguin necessàries, i aplicació de les normes de *DI conflictes armats. En qualsevol cas:
 - L'acció dels membres queda sotmesa al control òrgan autoritzador i no podrà sobrepassar límits i objectius indicats.
 - El contingut de l'autorització s'interpretarà en sentit restrictiu.
- Els contingents militars i altres instruments: mitjans dels membres de l'ONU a disposició CS quan ho sol·licite i en virtut dels convenis especials. Problema: no s'ha celebrat cap conveni efectivament.
- Un altre problema: falta d'establiment del Comité d'Estat Major previst en la Carta de l'ONU (art. 45 a 47).

- En la pràctica:
 - i. **Aplicació del Capítol VII en exclusiva:** CS autorització sobre la base de Capítol VII de força multinacional d'intervenció, convidant a tots a aportar contingents.
 - ii. **Combinació Capítols VII-VIII:** Creació forces multinacionals en les quals el pes de l'operació s'assigna a algun acord o organisme regional (convidant a la resta).
 - iii. **Aplicació del Capítol VIII:** CS encomana a un acord o a un organisme regional garantir l'estricta compliment de les mesures de sanció decidides.

4.- Les operacions de manteniment de la pau

- OMP: practica d'ONU per bloqueig del CS durant Guerra Freda i dret de veto. Són diferents a mesures de sanció use força per CS de l'art. 42 i no estan previstes en cap disposició Carta. Fonament: consentiment previ de l'Estat de desplegament.
- Definició: desplegue contingents armats de diversos membres ONU (cascos blaus) que actuen sota el seu mandat, amb consentiment previ Eº de desplegament i cooperació parts implicades, amb la finalitat d'interposar-se entre parts enfrontades o control alto-el-foc o zona desmilitaritzada.
- Primeres OMP: problemàtiques per falta de previsió Carta. La CIJ (opinió consultiva sobre certes despeses de les Nacions Unides de 1962) els va considerar “despeses de l'ONU” i, per tant, eren conformes Carta.
 - 1956 Nacionalització Canal de Suez per Egipte. Enfrontament Israel i intervenció militar francobritànica, per la qual cosa la AG (després de veto CS França i Regne Unit) va crear la Força d'Urgència de Nacions Unides (FUNU), prèvia acceptació Egipte.

- 1958: Líban, per a impedir entrada il·legal persones i armament.
- 1960: Secretari General (SG) de l'ONU segons mandat CS de prestar assistència militar a República del Congo.
- Posteriorment: Acord polític del Comité Especial sobre OMP: Serà el CS i no l'AG l'òrgan encarregat de crear-les i controlar-les, sent el SG el comandant en cap de cada OMP (en la pràctica, després de la resolució de creació és el SG qui negocia amb els membres l'enviament de contingents que se situaran sota la seua autoritat).
 - Durant la Guerra Freda: 13 OMP missió controlar alto-el-foc a interposar-se entre contendents.
 - Després de Guerra Freda: augment quantitatiu i qualitatiu: prevenció conflictes i consolidació pau, garantir respecte drets humans, assegurar neteja processos electorals, etc. Kosovo, Timor-Leste, etc...
- CS: Resolució creació de OMP que especificarà:
 1. Núm. màxim de militars i civils que integren la OMP.
 2. Mandat (funcions)
 3. Duració.
 4. Si en virtut del Capítol VII, s'autoritza l'ús de la força per a complir el mandat.

► Les OMP estan sotmeses a tres principis bàsics:

- La creació, constitució i manteniment dels contingents armats estan subordinats a l'obtenció prèvia del **consentiment de l'Estat afectat**: ≠ sancions coercitives art. 42 Carta.
 - Problemes quan es retira el consentiment previ: FUNU-Egipte va sol·licitar la retirada i SG, sense consultar CS, va retirar a les forces: Guerra dels Sis Dies. UNMOGIP (grup observadors militars de les UN a l'Índia i el Pakistan) es va negar la retirada sense decisió CS.
- **Imparcialitat**: Desenvolupar el mandat sense afavorir o perjudicar els interessos de cap de les parts en conflicte. Però imparcialitat no significa neutralitat: hauran d'intervindre amb força violacions acords de pau, o de normes i principis que OMP haja de respectar (Ruanda, Srebrenica).
 - Fi de la Guerra Freda i l'ampliació dels mandats: problemes.

- **No utilització de la força armada:**

- Durant Guerra Freda: sempre prohibida, excepte legítima defensa. Una excepció: Operació Nacions Unides al Congo (UNOC).
- Després de Guerra Freda: pràcticament només per a legítima defensa i estés a legítima defensa components civils de la OMP, i defensa de mandat. Però generalment: operacions mixtes de manteniment (peace keeping) i imposició (peace enforcement).

Esta obra está protegida con una [Licencia Creative Commons Atribución-NoComercial-SinDerivar 4.0 Internacional](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).